

Učiteljski TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi polji. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 2.

V Ljubljani, 15. januarija 1880.

Tečaj XX.

Zemljepisje in zgodovina v ljudskeji šoli.

(Dalje.)

Luno so uže otroci videli, morda tudi opazovali, da je včasih polna luna, včasih je pa le nekaj serpaste lune na nebu, i. t. d. To, kar so opazovali, naj učitelj otrokom v spomin pokliče. Tako bode budil njih razum in bistril pamet.

Pridejo pa na versto tudi „migljajoče zvezde“. Kako smo gledali, kako stermeli otroci v zvezdnato nebo, kako smo bili preplašeni, videti da se je zvezda uternila, češ, sedaj je človek umerl i. t. d. Nekako tako se učitelj lahko poslužuje teh vaj, da položi uže v I. razredu dobro podlago prihodnjemu uku. B. vaja 66. kaže dobrotljiv upliv solca na zemljo in 67. „solnce in dež“ nam poočituje, da je na svetu vse prav modro stvarjeno, vse o svojem času.

68. b. v. „Veter“ kaže v živih podobah učinke vetra, učitelj ne bode zamudil prilike, da bi otrokom ne razlagal dobrotljivega nasledka vetrov, dalje od kod vlečejo vetrovi, kaj nam prinašajo? Prav primerno sklepa 69. b. v. 4. spredstojee vaje, kajti po solcu se leto, po luni pa tedni vravnajo, začetek leta je pri nas o zimskem času (v zimskem preobratišču solca). Zadnja b. v. pa je „Voščilo za novo leto“.

Cesarsko pesem imajo pridejano vsa berila; poje se namreč po vseh razredih, zato so jo pa spisatelji vzeli v berila, sicer bi jo otroci morali prepisovati. Kedar učitelj pervikrat bere z otroki cesarsko pesem, gotovo ne bode zamudil razlagati otrokom naj pglavitnejše točke, ki jih gre vedeti vsakemu državljannu o svitli vladarski hiši in o skupni domovini. Tako na priliko bode učitelj rabil „Začetnico in I. berilo“ za vvodne pojmove v zemljepisje. — Kar se je v „Začetnici in v I. berilu

začelo, nadaljuje se sedaj v „II. Berilu“. V. nam predstavlja „Nebo in zemljo“ v 24. b. vajah namreč od 108.—132. vaje. B. v. „108“ je pesen, ki nam kaže upliv solnca, ker namreč zemljo razsvetljuje, in rastlinstvo zbuja in oživlja, in luno razsvetljuje. Na konci se pa spominja na stvarnika, namreč: vedno, vedno uči, kogar čast goriš. 109. b. v. „Strani neba“ nazorno kaže, kako se ima poučevati o stranih neba, t. j. nazorno, ali učenik pelje učence na prosto, in jim tam kaže, kje solnce vzhaja spomladi, po letu, jeseni in po zimi, ali pa jih napeljuje, da sami pogledajo in mu potem poročajo, kje so videli solnce vzhajati in zahajati? — V šoli se take reči ne dajo pokazati. — Pravijo da je bil v „Kodarji“ prav moder učitelj, ki je imel strani neba narisane na šolskih stenah. — Kaj pravite, ali so njegovi učenci kedaj imeli pravi pojem o 4. straneh neba. Tedaš še enkrat, otrok se mora pod prostim nebom zavedati (orientovati) ali neposrednje ali posrednje po učenikovem navodu. Vsak učenik naj pa presodi, ali bi ne bilo namenu primerno, ako bi otroke napeljeval, zavedati se po zvezdnatem nebu — se ve, da bi bilo treba tukaj govoriti kaj od zvezd i. t. d.

B. v. 110. „Na goro“, hvali potovanje na goro. Človeško serce hrepeni kviško, na gorah se misli prosto zemskih nadlog vzvišeno nad zemljo, in tako rekoč bližej Bogu. — To je idealna stran. — Ali kmetovalec pravi: „Hvali goré, a prebivaj v ravnini“. — Pa bode kdo rekel: Mladini ni treba vzvišene misli jemati in kratiti idealnosti. — Tudi prav, ko bi življenje ne bilo tako silno prozaično. — 111. b. v. „Dan in noč“, je pa zares izverstno izpeljana. Vmes ima vpleteno pesem „Zvonikarjeva“. Ta pesen (zlož. r. Bl. Potočnik), je menda naj lepša, kar jih poje naše ljudstvo; kaj živo izrazuje, kako je vsakdanje življenje zvezano s kerščanskimi običaji, polna je vzvišenih idej; vsaka kitica ima lepih naukov za življenje. Berilo v nevezani besedi pa pojasnuje vezano besedo, povsod je vse tako živo izraženo, kakor da bi človek gledal z očmi prikazni, ki se veršé ob vsakem dnevnem času. — Berilo ob konci pa otrokom še pojasnuje, kaj navadno imenujemo dan, kako se čas meri. Ta berilna vaja je, res da, skoz in skoz mojstersko izpeljana, rekli bi, bolj živo, bolj nazorno, bolj poučno, je težko pisati.

112. b. v. „Lahko noč“ je pesen, ki se prav prilega na prejšno vajo, in je prav otroško pisana. — Otrok je zaspan, vleže se spat, priporoča se angelu varhu in dela dobre sklepe za jutranji (prihodnji) dan, Boga na pomoč kliče, očetu in materi vošči lahko noč!

113. b. v. „Letni časi“ začenja se s pesnijo; vmes je zopet branje v nevezani besedi, ki dopolnjuje, razlaga vezano besedo otroškemu razumu (kolikor je prikladno na tej stopinji), zakaj spomladi dan rase, zakaj imamo po letu najdaljši dan in največo vročino, zakaj se jeseni dan krajša itd. Otrokom še tukaj ne gre razlagati sukanja zemlje okoli osi, njene

lege proti solncu o raznih letnih časih, to se prihranjuje za poznejšo stopinjo, najprej naj si to dobro zapomnijo, kar jim kažejo njih oči, drugo pa pozneje, ko bodo bolj zmožni to razumeti.

114. b. v. „Uganka“ nam kaže v vezani besedi, kaj nam prinašajo 4 letni časi. Sploh so primerne uganke kaj dobro sredstvo za pouk prostemu narodu, tudi bolj učeni jih radi slišijo; a njih sestava zahteva tudi bistro glavo, le pohvalno moramo priznati, da je več takih prav dobrih v II. berilu.

115. in 116. b. v. „Nevihta in strela“ nam pripovedujete o veličastnih a tudi strašnih in pogubonosnih prikaznih na nebu.

117., 118., 119. b. v. nam kažejo nebna čuda; prvi dve ste pesni, a 119. „Lunini spremeni“ nam pove, kako se luna predstavlja našim očem. Pri tej vaji bi želeli še kacega malega pristavka, n. pr. kako se po luni prazniki uravnajo, namreč največi praznik „velika noč“. No, kar pa ni tukaj, bomo nemara brali v III. berilu, katero se nam tudi obeta, in tisti pisatelji, ki so II. berilo tako ubrano sestavili, bodo vedeli tudi III. berilo tako izverstno in primerno sestaviti, kakor se to nahaja pri II. berilu. Druge vaje začenši od 120.—131. segajo bolj v prirodoslovje; od tega bomo nemara drugi pot kaj govorili, nekatere pa otrokom pojasnujejo, kar so slišali in brali dosihmal od prikazni neba. 131. b. v. ima dve uganki, poslednja od „polža“ bi se bolj prilegala III. oddelku „Dom“. Pa uganka ostane uganka, otrok ne bo tega strogo ločil, marveč veselilo ga bode, ako ugane, da je tista rogata žival „polž“. —

Prestopimo pa sedaj na VI. Tukaj ima pa „Domovina in zgodovina“ svoj poseben predal vsega skupaj 40 vaj. Perve dve vaji 132. „Domače ognjišče“ in 133. „Domačija“ pojasnujete pomen besedi: „domač, pa domačija“ in ga spominjata rojstvenega kraja; učenik bode vedel otroke napeljati, da bodo naštel vse, kar se najde v njihovem domačem kraju, kakor je n. pr. nasvetovano to str. 120 pri 140. b. v. „Okraj“. — Potreben kraj otrokom je pa šola, zato najdemo precej za domačijo, str. 113 kratko pesnico o šoli (b. v. 134). Iz domačije gre pa otrok po svetu; on gre za reko, veletokom v morje. Tam pa plavajo velikanske ladije; goni jih par ali veter. Na parobrodih in jadrenicah vozijo ljudje... Ti in enaki stavki morajo čudno razburiti domišljijo priprostih otrok, ki še ne mara nikdar niso videli kake večje vode, niti drugačnega čolna kakor malo desko plavati po vodi. Učenik bode tukaj skerbela za potrebna pojasnila, da bodo otroci razumeli kaj beró. — Na zadnje se bere tam: „Kdor moliti ne zna, naj se na morje poda“. Učenik bode tu lahko pristavil: „Bogu se moramo priporočevati tudi o veselih dnevih, da nas bode raje uslišal, kedar bomo v nadlogah in stiskah vanj klicali“. — B. v. 136. „Iz malega raste veliko“ je kakor nadaljevanje 56. b. v. v I. berilu „Studenček“. — V „Studenčku“ je gledal deček, kako se hladni

virček vije izpod skale 'z poke male, kako naprej hiti in se narašča, tukaj pa bere, da potok žene mlinsko kolo, a ponosna reka hiti do morja in ladije nosi prepolne blaga.

(Dalje prih.)

Jernej Kopitar.

Zois — Kopitar — Vodnik. Kar je bil Mecena Horacu in drugim pevateljem latinskim, to in še več je bil blagi baron Žiga (Sigismund) Zois Vodniku, Kopitarju in mnogim tedanjim pisateljem slovenskim. Pri njem si je bil ta opomogel do velike učenosti in premožnosti. Uno je pokazal že v prvem svojem književnem delu:

1. *Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*. Laibach, Korn. 1808. 8°. XLVIII. 460. — Slovnica ima sicer štiri razdelke, vendar ni vravnana po slovničnih zahtevah, kar se pojasnuje iz njenega ranega spočetja (cf. *Selbstbiogr.*). V prvem razdelku (*Einleitung III — XLVIII*) govori o Slovanih, največ po Schlözerju, o Cirilu in Metodu po Nestorju, o narečjih slovanskih, posebej o slovenščini in njeni pismenosti. V drugem (*Elementar-Orthographie 1—212*) o Cirilovi slovanski azbuki in o Bohoričevem latinskim pravopisu razkazuje v obilnih zgledih slovenščine naše razvijanje po stoletjih od 1584 do 1808. V tretjem (*Etymologie 213—384*) razklada besedoslovje, vzlasti oblikoslovje. V četrtem (*Nachschrift 385—460*) doveršuje z Dunaja prvo našo književno dobo in slovstveno vzajemnost po bukvah kranjskih in hrovaških v latinskem, glagoliškem in cirilskem pravopisji. — O tej slovnici piše M. Čop (cf. Šafařík's *Gesch. d. südslaw. Lit.* 1864. I. str. 36): „Seine Grammatik . . . gehört zu den einflussreichsten philologischen Arbeiten, die auf dem Gebiete der slawischen Literatur erschienen sind. Sie ist überreich an hellen Blicken, überraschend neuen Ansichten und gesunden Urtheilen; und durch alles dieses in hohem Grade geeignet, den Sinn des selbstdenkenden Lesers zu wecken, zu schärfen und auf neue Ideen zu führen“. In l. 1833 (v *Slow. ABC-Krieg* str. 2) pravi: „Bis dahin war keine slawische Grammatik erschienen, die auf der Basis allgemeiner (und namentlich altklassischer) philologischer Bildung ruhend, sich durch Berücksichtigung aller slawischen Dialekte auf einen höhern Standpunkt erhoben hätte, und so historisch und philologisch zugleich gewesen wäre“. — Da je „*Saggio grammaticale Italiano-Cragolino composto da Vincenzo Franul de Weissenthurn*“ v Terstu l. 1811 v znanstvenem delu na tanko po Kopitarjevi, in sploh v kateri zgodovinski razmeri je proti prejšnjim in slejšnjim, to sem razkazal l. 1861 v izveštji gimnazije Ljubljanske: „Slovnice slovenskega jezika“ (str. 15. 16 itd.). — „*Grammatica nostra dialecti Slavorum interioris Austriae Labaci prodierat A. 1808, non sine fructu popularium, sine Zoilo*“ —